

Asmenvardžiai XIX a. pradžios Seredžiaus bažnytinėse krikšto metrikų knygose (1802–1803 m.)

INGA STEPUKONIENĖ, ILONA MICKIENĖ

Vilniaus universitetas, Kauno fakultetas, Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas,

Muitinės g. 8, 44280 Kaunas

El. paštas: ilona.mickiene@knf.vu.lt, inga.stepukoniene@knf.vu.lt

Tyrimui pasirinkti Seredžiaus bažnytinėse krikšto metrikų knygose (1802–1803 m.) užfiksuoti įrašai.

Tyrimo objektas – šiose knygose rasti asmenvardžiai (vaikų vardai, vyrų ir moterų vardai bei pavardės). Darbo tikslas – aptarti krikštijamų vaikų vardus, moterų ir vyrų vardus bei pavardes. Darbe naudojami tiriamasis, analitinis, aprašomasis metodai.

Raktažodžiai: vardas, pavardė, asmenvardis, įvardijimas, daryba

ĮVADAS

Pasak J. Šukio, kiekviena Lietuvos vietovė turi savo tarmę, vietovardžius ir daugmaž savas pavardes. Kelių tolimų kaimų gyventojų pavardės skiriasi ne tik savo kilmė, bet ir daryba [14, 81]. Tad lokalinių asmenvardžių tyrimas yra labai reikšmingas, nes leidžia nustatyti geografinį asmenvardžių paplitimą, jų vartojimą atskirose Lietuvos vietovėse, sudaro galimybę atskleisti konkrečios apylinkės istoriją.

Kazimieras Būga – mokslinio lietuvių asmenvardžių tyrimo pradininkas ir pagrindėjas, padėjęs tvirtus mokslinius pagrindus tolesniam lietuvių ir apskritai baltų asmenvardžių tyrimui [12, 17–18]. Tiriant asmenvardžius yra svarbus *Lietuvių pavardžių žodynas* [4; 6], kuriame abėcėliškai pateiktos dabartinės pavardės, aiškinama jų kilmė, nurodytas paplitimas ir dažnumas, ir jo pagrindu sukurta „Lietuvių pavardžių duomenų bazė“ (LPŽe). Reikšmingos ir šios monografijos: *Lietuvių pavardžių susidarymas* [6], kurioje aptariamas asmenvardžių susidarymas, jų lytys, *Lietuvių vardų kilmės žodynas* [2], apimantis aprotuotų vardų darybą ir etimologiją, *Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės* [10] bei *Lietuvių asmenvardžiai* [12], kuriose pristatoma lietuvių dvikamienių asmenvardžių kilmė ir raida. Yra monografių ar disertacijų, skirtų istorinei regioninei antroponimijai, pavyzdžiui, apie Vilniaus XVII a. pradžios asmenvardžius [11], moterų įvardijimą LDK kariuomenės dokumentuose [1], XVIII–XIX a. Ragainės krašto lietuvininkų pavardžių darybą ir kilmę [14], XVI–XVIII a. kauniečių pavardžių formavimąsi [7].

Seredžius – viena seniausių Lietuvos gyvenamųjų vietovių, istoriniuose šaltiniuose užfiksuota jau XIII a.: čia stovėjusi Pieštėvės pilis turėjo atlaikyti kryžiuočių veržimąsi panemune gilyn į kraštą ir buvo užnugariu agresijai iš vakarų atremti. Archeologų liudijimu, gyvenvietės čia būta jau V–VI a. [9, 15]. Įspūdinga miestelio istorija skleidėsi ištisus šimtmečius: garbinga jo praeitis siejama su legenda apie lietuvių valdovų dinastijos pradininką kunigaikštį Palemoną, kartu su 500 didikų pabėgusį iš Romos imperijos, XVI a. veikusiomis katalikų ir liuteronų bažnyčiomis bei viena seniausių parapine mokykla Lietuvoje (įkurta XVII a.), įspūdingais dvarais, sukilimais. Būtent Seredžiaus bažnyčioje M. Valančius pirmą kartą prabilo apie lietuviams būtiną blaivybės sąjūdį. Šiuos Seredžiaus istorinius ir kultūrinius klodus įvairiais aspektais yra aptarę istorikai ir kraštotyrininkai. Vienas svarbiausių lig šiol mokslininkų netyrinėtų šios vietovės aspektų – Seredžiaus miestelyje ir apylinkėse gyvenusių žmonių asmenvardžiai, leidžiantys spręsti apie jų kilmę bei kultūrinę orientaciją, tad šio straipsnio tikslas – aptarti asmenvardžius, užfiksuotus XIX a. pradžios Seredžiaus bažnytinėse knygose – 1802 ir 1803 metų krikšto metrikose [8].

Seredžiaus Romos katalikų bažnyčia minima XVI a., tada ji turėjo ir savo parapiją. XIX a. pradžioje Seredžiaus parapijai priklausė miestelio ir daugybės aplinkinių kaimų gyventojai: Daumantų, Ganiūnų, Jonušavo, Jordiškių, Juršiškių, Viliaudų, Pašilių, Išlastakių, Vitkūnų, Baravų, Dumblių, Jasnagorkos, Lazduonių, Būtvių, Buivydų, Juškevičių, Grivančių, Motiškių, Pieštėvėnų, Pikčiūnų, Plaušynės, Rukšionių, Rūstekonių, Armeniškių, Burbiškių, Gaideliškių, Godvaišių, Stačiūnų, Daučionių, Magdeburgijos, Stanislavos, Vambalių, Žemaitaičių, Jokavų, Būdviečių, Padubysio, Belvederio [9, 392]. Parapijos ribos net keletą šimtmečių buvo pastovios ir daugelyje vietų sutapo su buvusių dvarų ribomis. Kaip rodo tyrimas, čia žmonės tarpusavyje bendravo labai intensyviai (tą liudija jų dalyvavimas kaimynų gyvenimo įvykiuose – krikštynose, santuokų aktuose ir pan.). Daugelis jų šiose apylinkėse buvo įsikūrę nuo seno, kiti atsikėlė gyventi XVII–XVIII amžiuje. Seredžiaus apylinkių gyventojų sudėtis buvo marga, o jų asmenvardžių kilmė įvairi. Šioje Žemaitijai priklausančioje teritorijoje nemažą gyventojų dalį sudarė senieji vietiniai gyventojai, įsikūrę šioje vietovėje ankstesniais šimtmečiais, taip pat vadinamieji Liaudos bajorai, kurių kilmę bažnytinėse metrikų knygose ženklina raidės GD: dalis šių giminių išsaugojo senąsias baltiškas pavardes (pvz., Daugirdas, Narbutas, Tvirbutas ir kt.), kita dalis buvo sulenkėję ar lenkiškų giminių palikuonys, turintys slaviškas pavardes. Manoma, jog nemažai jų į Seredžiaus apylinkes atsikraustė po Lietuvos krikšto, daugėjant bažnyčių. Yra duomenų, jog tam tikrą Seredžiaus parapijos gyventojų skaičių sudarė ir atvykėliai iš Prūsijos, daugiausia lietuvininkai, XVII a. pabaigoje pasitraukę dėl vokiečių kolonizacijos.

SEREDŽIAUS PARAPIJOS ASMENVARDŽIŲ DARYBA

XIX a. pradžioje, apytiksliai iki 1823-ųjų, bažnytinių knygų įrašai buvo rašomi lotynų kalba. Raštininkai, veikiami lenkiškos rašytinės tradicijos, dažnai juos iškraipydavo – pridėdavo slaviškas pavardžių galūnes, vardus ir pavardes sulenkėdavo, pvz.: *Rupeyko* (Rupeika), *Dockiewicz* (Dočkus), *Buiwyd* (Buivydas), *Bortoszevicz* (Bartušas), *Masteykowna* (Masteikaitė), *Szapowska* (Šapauskienė). Ypač iškraipytos netekėjusių merginų pavardės. Jų rašyba krikšto metrikų knygose įvairuoja, tad greičiausiai priklausė nuo rašiusiojo asmeninio pasirinkimo. Krikšto įrašuose merginų pavardės dažniausiai užrašytos lenkiškai prie tėvo pavardės kamieno pridėdant lenkišką galūnę *-owna*, pvz.: *Radzewiczowna* (Radzevičiūtė), *Butwillowna* (Butvilaitė), *Wewerskowna* (Veverskytė), *Mironczykowna* (Mirončikaitė). Tačiau neretai naudojama ir individuali rašyba su pavardės

baigmeniu *-ie* (*-cie*, *-tie*), pvz.: *Firakaycie* (Virakaitė), *Natkiewiczaytie* (Natkevičaitė), *Bagdanovycie* (Bagdonavičiūtė), *Kaminskaicie* (Kaminskaitė), *Nawasaicie* (Navasaitytė).

Asmenų vardai krikšto metrikose rašyti lotyniškai: *Georgius* (Jurgis), *Jacobo* (Jokūbas), *Josepho*, *Josephus* (Juozapas), *Stephano* (Steponas), *Matheus* (Motiejus), *Thomas* (Tomas), *Bartholomeo* (Baltramiejus), *Casimirus*, *Casimiro* (Kazimieras), *Petrus* (Petras), *Antonio*, *Antonius* (Antanas), *Vincentio*, *Vincentius* (Vincentas), *Felician* (Felicijonas), *Joanus* (Jonas), *Laurentio* (Laurynas), *Ignatio* (Ingnacijus), *Francisco* (Pranciškus), *Catharina* (Kotryna), *Sophia* (Sofija), *Rosa* (Rožė), *Rosalia* (Rozalija), *Franciska* (Pranciška), *Ursula* (Uršulė), *Anna* (Ona).

VYRŲ, MOTERŲ IR VAIKŲ ASMENVARDŽIAI

Krikšto metrikose vyrų asmenvardžiai rašomi pagal schemą „vardas + pavardė“. Neretai prie asmenvardžių nurodoma ir vietovė, iš kur vyras kilęs: *Simonus Nowikaytis da villa Girki* (1802 m., Girkų km., Seredžiaus parapija), *Casimiro Vinciewicz de villa Piestwiany* (1802 m., Pieštvenų km., Seredžiaus parapija), *Joan Pillkievicz da Matyszki* (1802 m., Motiškių km., Seredžiaus parapija).

Krikšto metrikose moterų asmenvardžiai rašomi pagal schemą „vardas + mergautinė pavardė“: *Magdalena Szapowska* (1802 m., Žemaitaičių km., Seredžiaus parapija), *Elisabeth Lukowiczowna* (1802 m., Motiškių km., Seredžiaus parapija). Neretai prie vardo ir pavardės dar pažymima, iš kokios vietovės mergina ar moteris kilusi: *Catharina Firakowa da Piestwiany* (1802 m.), *Gertruda Zukovska da Matyszki* (1802 m.), *Mariana Wewersowna da Kalviai* (1803 m.), *Roza Brozowska omni da villa Matyski* (1803 m.). Schemos „moters vardas + tėvavardis + pavardė“ 1802–1803 m. krikšto metrikų knygoje neaptikta.

1802–1803 m. Seredžiaus krikšto įrašų knygoje nurodomas tik vaiko vardas, o pavardė nerašoma. Toliau rašomi jo tėvų vardai ir pavardės bei krikšto tėvų vardai, pvz., *Anno 1802 dei 13 Julji. Ego David Alexandrovicz, Vicarius Sriedniciensis Babtisavi Infantem Nominum he' natum Filium ix Legitimis Conjugibus Patre Constantino Pazyk, Matre Dorothea Kondratowna. Patrini fuere GD Dominicus Dockievicz et GD Barbara Dowczanska Omnis di Teritorio Dowczany Parochie Sriedniciensis* [8, 9]. Taigi motinos, tėvai, krikštamatės ir krikštatėviai įvardijami dvinariu įvardijimu – vardu ir pavarde.

SEREDŽIAUS PARAPIJOS VARDYNAS

XIX a. pradžioje Seredžiaus parapijoje krikštijami vaikai gaudavo vieną, krikščionišką, vardą, ir tai nepriklausė nuo vaiko kilmės ir socialinės padėties. Šio laikotarpio Seredžiaus parapijos vardynas yra įdomus, nes atspindi dvasinę gyventojų orientaciją. Vaikai, gimę vieno ar kito minimo šventojo dieną, dažnai būdavo krikštijami tuo vardu: berniukai – Juozapu, Motiejumi, Antanu, Stanislovu, mergaitės – Marijona, Katarina.

Populiariausias mergaičių vardas 1802 m. Seredžiaus parapijoje buvo Ona. Šiuo, taip pat Ievos, vardu krikštytos ir kilmingos, ir valstiečių mergaitės (Ieva, tėvai – valstiečiai Simonas Novikaitis ir Ieva Zuscianskaitė, 1802 m.). Kiti populiariusi mergaičių vardai taip pat buvo krikščioniški: *Katarina*, *Marcijona*, *Marijona*, *Rozalija*. Įdomu tai, kad ir iš kilmingų bajorų kilusiems, ir valstiečių vaikams neretai būdavo teikiami retesni vardai, dažniausiai lotyniškos kilmės: *Felicija* (Antano Zinčynskio ir Elžbietos Šukytės dukra, 1802 m.), *Viktorija* (bajorų Pranciškaus Ginvilo ir Onos Gineikaitės dukra, 1802 m.), *Apolonija* (Tado Poročevskio ir Rožės Cvirkaitės dukra, 1802 m.). Ši tendencija yra dažnesnė suteikiant vardus berniukams: *Baltramiejus* (Kazimiero Vincevičiaus ir

Armonavičiūtės sūnus), *Augustinas* (Juozapo Tautkevičiaus ir Katerinos Pranaitytės sūnus), *Felicijonas* (bajorų Bonifaco Butvilo ir Tugaudytės sūnus), *Tomas* (bajorų Adomo Gorskio ir Ievos Bagdonavičiūtės sūnus). Galima teigti, kad *Baltramiejaus* vardas ne toks dažnas to laikotarpio kitų katalikiškų lietuvių parapijų vardyne, nors turi seną europinę paplitimo ir vartojimo tradiciją. Modernūs, neįprasti vardai retai teikiami valstiečių vaikams – *Tarcijono* vardu pavadintas valstiečių Gasparo Mozurkos ir Onos Didžiūnaitės iš Grivančių kaimo sūnus (1802 m.).

Nagrinėjant moteriškų ir vyriškų vardų kilmę, taip pat buvo remtasi K. Kuzavinio ir B. Savukyno *Lietuvių vardų kilmės žodynu*.

Seredžiaus parapijos vaikų vardai 1802 m.

Mergaitėms tėvai neretai rinkosi lotyniškos kilmės vardus, tokie rasti 6 – *Apolonia*, *Felicia*, *Marcianna* (2), *Roza*, *Victoria*. Nagrinėjant įrašuose užfiksuotus mergaičių vardus, rasta 14 hebrajiškos kilmės vardų: *Eva* (6), *Anna* (7), *Eleonora*. Nevengta ir graikiškos kilmės mergaičių vardų: *Catharina* (4), *Aghata*, *Barbara*. Itališkos kilmės vardas *Rosalia* suteiktas dviem mergaitėms.

Berniukams įvardyti tėvai neretai rinkosi lotyniškos kilmės vardus (6): *Antonio*, *Antonius* (2), *Augustinus*, *Felician*, *Martino*, *Martinus*, *Vincentio*, *Vincentius*. Hebrajiškos kilmės vardai suteikti 17 naujagimių berniukų: *Adamus*, *David*, *Jocobo*, *Jacobus*, *Josepho*, *Josephus* (7), *Matheus*, *Matheo* (3), *Nicolas* (2), *Simoni*, *Thomas*. Aramėjų kilmės vardu *Bartholomeo*, *Batholomeus* pavadinti 3 berniukai. Slavų kilmės vardai suteikti 5 naujagimiams: *Casimiro* (2), *Stanislawus* (3). Graikiškais vardais pavadinti 5 berniukai: *Andreas*, *Georgio*, *Georgius*, *Petrus*, *Stehanus*. Suteiktas vienas germanų kilmės vardas: *Francisko*. Vieno berniuko vardo – *Tarcian* – kilmės nustatyti nepavyko.

Seredžiaus parapijos vaikų vardai 1803 m.

Hebrajiškos kilmės vardai suteikti 19 naujagimių mergaičių: *Anna* (9), *Ieva* (6), *Eleonora*, *Elisabeth*, *Magdalena* (2). Lotyniškos kilmės vardais pavadintos 6 mergaitės: *Julianna*, *Roza* (3), *Marianna* (2). Itališkas vardas *Rosalia* suteiktas 3 mergaitėms. Graikų kilmės vardai suteikti 11 mergaičių: *Agnetha*, *Agatha*, *Barbara*, *Catarina* (7), *Sophia*. Germanų kilmės vardu *Carolina* pavadintos dvi naujagimės.

Gimusiems berniukams įvardyti tėvai rinkosi 8 lotyniškos kilmės vardus: *Antonios*, *Antonius*, *Dominicus* (2), *Ignacio*, *Martinus*, *Paulo*, *Vincentius*, *Vincentio*. Hebrajiškos kilmės vardai suteikti 22 berniukams: *Adam*, *Jozephus* (7), *Joanus* (5), *Nicolas*, *Matheus* (4), *Simoni* (3), *Thomas*. Slaviškos kilmės vardais pavadinti 7 naujagimiai: *Casimirus* (5), *Stanislawus* (2). Aramėjų kilmės vardu *Bartholomeo* pavadinti 2 berniukai. Graikų kilmės vardus gavo 4 berniukai: *Alexander*, *Petrus* (2), *Stephanus*. Germanų kilmės vardai suteikti 2 berniukams: *Carol*, *Ludovik*. Trims berniukams teko neaiškios kilmės vardai: *Onuphry*, *Folijus*, *Rujim*.

Šie duomenys liudija, kad populiariausi mergaičių vardai yra tie patys – *Ona*, *Katarina*, *Ieva*. Atsiranda ir naujų vardų: *Karolina*, *Julijona*, *Agnietė*, *Sofija*.

Populiariausias berniukų vardas tebėra *Juozapas*. Net penki berniukai pakrikštyti švento *Kazimiero* vardu. Populiarūs išlieka krikščioniški *Jono*, *Motiejaus*, *Simono*, *Stanislovo*, *Petro* vardai. Įdomu, jog tais metais populiarėjo *Dominyko* vardas, kuris suteiktas dviem naujagimiams. Seredžiaus parapijos vardyne 1803 m. atsiranda ir lig tol neužfiksuotų šiam regione vardų: *Onufrijus*, *Karolis* bei visiškai negirdėti *Folijus* bei *Rujimas*.

1802–1803 m. krikšto metrikose užfiksuoti vaikų vardai nedaug kuo skiriasi nuo tėvų vardų. Šiose krikšto knygos vyrauja tokie tėvų ir krikšto tėvų vardai: lotyniškos kilmės vardai *Dominicus, Felician, Constantinus, Martin, Silvester, Vincentio*; hebrajiškos kilmės vardai *Adam, Jacobo, Jozephus, Joanus, Nicolas, Matheus, Simoni, Thadeus*; slaviškos kilmės vardas *Stanislavus*; aramėjų kilmės vardas *Barhtolomeus*; graikiški vardai *Chiacintus, Georgio*; germanų kilmės vardas *Francisco*; iranietiškas vardas *Gaspar*.

Mamų ir krikšto mamų dažniausi vardai: herbajiškos kilmės vardai *Anna, Eva, Elisabeth, Magdalena*; lotyniškos kilmės vardai *Benedicta, Rosa, Marianna, Petronilla*; itališkas vardas *Rosalia*; graikų kilmės vardai *Agatha, Anastasia, Dorothea, Catarina, Sophia*; germanų kilmės vardu *Jadvyga* pavadintos dvi naujagimės.

Šiuos vardus turėjo absoliuti vyrų ir moterų dauguma, pasak Z. Zinkevičiaus, jie buvo populiarūs jau XVII a., o jų populiarumo procentas įvairavo [11, 51].

SEREDŽIAUS PARAPIJOS GYVENTOJŲ PAVARDĖS

Nagrinėtuose įrašuose pavardės pridamos prie motinų ir krikštamočių vardų. Gimusios mergaitės užrašomos tik krikšto vardu. Moterų pavardės, skirtingai nei vyrų, atskleidžia dar vieną skiriamąjį moters ženklą. Pavardė gali rodyti moters statusą – yra ištekejusi ar ne. Ištekėjusių moterų pavardės turi slavišką priesagą *-owa, -ina*. Netekėjusių moterų statusą paprastai rodo slaviškos priesagos *-owna, -anska*, tačiau pastebima, kad prie netekėjusių moterų pavardžių rašomos ne tik slaviškos priesagos, bet ir lietuviškos priesagos *-aycie, -uitie*. Nėra aišku, kokią pavardę (ištekėjusios ar netekėjusios moters) žymi slaviška priesaga *-owska*.

1802–1803 m. Seredžiaus krikšto knygos minimos 103 moterų pavardės. Iš įrašuose užrašytų pavardžių 15 suaugusių moterų pavardės turėjo slavišką priesagą *-owa*: *Buiwydowa, Buiwidowa, Butwillowa, Dapkuwiczowa, Kimantowa, Litwinowicowa, Matkewiczowa, Milerowa, Mironczykowa, Narbutowa, Safronczykowa, Siemahkowa, Szymkiewiczowa, Wirachowa, Zatkewiczowa*.

Šaltinyje taip pat rasta 14 pavardžių su slaviška priesaga *-owska*: *Alishowska, Barowska, Barkowska, Brozowska, Danikowska, Jakubowska, Klasowska, Pawlowska, Popptowska, Romanowska, Szapowska, Turowska, Verzbowska, Zoslowska*.

Moterų įvardijimuose rasta ir slaviškų priesagų *-owna, -ewna* vedinių. Tokias priesagas turi 45 moterų pavardės: *Anankowna, Arbusowna, Armanowichowna, Bakuwiczowna, Buywidowna, Cwirkowna, Danaycowna, Dowgirdowna, Dockiewiczowna, Kazochowna, Kimantowna, Litwinowicowna, Lawrinovichowna, Lazarowiczowna, Lukashewiczowna, Mackunowna, Macutaycowna, Masteykowna, Macietowna, Mickunowna, Minelgohowna, Miniylhowna, Mackunowna, Mazurkewna, Mazyrkowna, Paskiewiczowna, Pauksztowna, Paskiewiczowna, Pauksztowna, Praniewihowna, Pronuwiczowna, Prokowiczowna, Pacewiczowna, Radzewiczowna, Rymashkowna, Rugiewiczowna, Savickowna, Sirafinowiczowna, Stefanowiczowna, Szuilzewicowna, Tutkowna, Urbanowicowna, Wewerskowna, Firakowiczowna, Firakowna*.

Nagrinėjama šaltinyje užrašytuose moterų įvardijimuose rasta 19 moterų pavardžių su lietuviškomis priesagomis *-aitė, -itė, -iutė* (*-aycie, -ayte, -aytie, -ycie, -icie, -uitie*): *Ambrozaycie, Bagdonaycie, Girnuitie, Gornoraycie, Jonaycie, Jurksaytuicie, Kuczynskaycie, Macutaycie, Natkiewiczaytie, Nowyokautie, Partikaycie, Pilkwicuitie, Ptaszynskaycie, Rackaycie, Raczkaytie, Stanulaycie, Tamkaycie, Firakaycie, Zubrickaycie*.

Dešimt moterų pavardžių neturėjo išskirtinių priesagų, todėl negali būti priskirtos aptartoms kategorijoms: *Dowczanska, Firevicie, Ibianska, Kaminska, Krasnodomska, Losewskie, Roczkiewicz, Ugianska, Zagrecka, Zawecka*.

Seredžiaus krikšto knygų įrašuose pavardės pridėtos prie tėvų ir krikšto tėvų vardų. Naujagimiai berniukai užrašomi tik krikšto vardu. 1802–1803 m. Seredžiaus krikšto knygose minimos 109 vyrų pavardės.

Vyrų pavardžių su slaviškomis patroniminėmis priesagomis *-owicz, -ewicz* rasta 31: *Antowitowicz, Bagdonowicz, Bakiewicz, Bartoshewicz, Bortoshewicz, Butkiewicz, Dapkiewicz, Dopkiewicz, Dockiewicz, Elbowicz, Kasinkiewicz, Kwietkiewicz, Litwinowicz, Lazarowicz, Lukoszewicz, Lukasevicz, Mackewicz, Maculewicz, Mazurkiewicz, Narkiewicz, Petkiewicz, Pilkiewicz, Rymkiewicz, Romaniewicz, Serafinowicz, Simkiewicz, Simkiewich, Szymkiewicz, Tautkiewicz, Zatkiewicz, Zitinowicz*.

Taip pat rastos 23 pavardės su slaviškos kilmės *-sk* tipo priesagomis (*-icki, -eck, -ocki, -inski, -owski, -ski*): *Bochonowski, Barowski, Brozowski, Chlewinski, Cizewski, Danickowsky, Graczkowski, Grabowski, Goyzewski, Yewarowski, Jakubowski, Jasinsky, Krakowski, Markowski, Patkowski, Pawlowski, Popptowski, Romanowski, Szapowski, Wroblewski, Zalecki, Zoslowski, Wroblewski*.

Dvylika pavardžių turėjo lietuviškas priesagas *-aitis, -okas, -uilis, -onis, -uitis, -utis*: *Ambrazaitis, Anuilis, Bonuitis, Danaytis, Dowidonis, Eymutis, Macuitaitis, Masaitis, Mykolaitis, Nawasaitis, Nowikaitis, Puydokas*.

Rasta 10 lietuviškų pavardžių be priesagų: *Butkus, Gwildys, Jurkstis, Kumetis, Latwys, Llosius, Pauksztys, Pauksztis, Stogis, Zemaitis*,

Tyrimo metu rastos 33 pavardės neturėjo išskirtinių priesagų, todėl jų negalima priskirti nė vienai aptartai kategorijai: *Ananka, Broydaw, Buywid, Buivid, Buiwicz, Butwillo, Butwill, Dziemedzioncz, Esernow, Fokt, Fortiberti, Ginwylo, Johim, Karaš, Mickun, Mironczyk, Mackun, Narbut, Pazyk, Rupeyko, Rusteyko, Savicki, Siemahko, Syntio, Szluzowicz, Sziulzewich, Szukewicz, Tautkiewicz, Tvirbut, Wayzgird, Vinchewicz, Firak, Firaka*.

Akivaizdu, kad dalis 1802–1803 m. užfiksuotų Seredžiaus parapijos gyventojų pavardžių priklauso senajam baltiškam asmenvardžių sluoksniui. Tarp nagrinėjamų lietuviškos kilmės antroponimų 9 yra tokie, iš kurių galima rekonstruoti lietuvių senuosius dvikamienius asmenvardžius, pvz., *Buivydas* (Buywid, Buivid), *Butvilas* (Butwillo, Butwill), *Daugirdaitė* (Dowgirdowna), *Ginvilas* (Ginwylo), *Kimantienė* (Kimantowa), *Minelgaitė* (Minelgohowna, Miniylhowna), *Narbutas* (Narbut), *Tvirbutas* (Tvirbut), *Vaižgirdas* (Wayzgird). Rastas ir dvikamienio asmenvardžio trumpinys, turintis priesagą, pvz., *Eimutis* (Eymutis). Tai neabejotinai seniausi tautiniai lietuvių asmenvardžiai, perduodami iš kartos į kartą.

Įdomu ir tai, jog viena pavardė *Latvys* aiškiai nurodo asmens kilmę – jis atvykęs iš senosios Latvijos teritorijos.

Pavardės su priesaga *-aitis* sudaro nemažą dalį krikšto įrašų. Jų sandara reiškia „kažkieno sūnų“, pvz., *Steponaitis* – „Stepono sūnus“. Seredžiaus apylinkėse tokio tipo pavardės buvo gana paplitusios (tą liudija ir kitos metrikų knygos). Krikšto įrašų knygose minimos pavardės *Ambrozaitis, Masaitis, Navasaitis, Novikaitis, Jonaitytė, Jurkšaitytė, Laurinaitytė, Račkaitytė, Staniulaitytė, Tamkaitytė*. Tokio tipo pavardės ypač būdingos Prūsijos lietuvininkams. Yra duomenų, leidžiančių teigti, jog XVIII a. į Seredžiaus apylinkes atsikraustė nemažai gyventojų iš Prūsijos – germanizacijos varginamų

lietuvininkų (*). Šią prielaidą patvirtintų folkloro tyrinėjimų duomenys. Seredžiaus apylinkėse užrašytos lietuvių tautinės dainos liudija itin ryškų, kur kas ryškesnį nei kituose regionuose, Prūsijos lietuvininkų dainų motyvų ir įvaizdžių klodą, Mažajai Lietuvai artimą dainų stilistiką [9, 965].

Nemažą dalį 1802–1803 m. krikšto metrikose užrašytų serediškių pavardžių sudaro slaviškos: *Ananka, Mozurka*. Jas galima kildinti iš ukrainiečių ar baltarusių: *Ananka, Prokopas, Safrončikas, Mirončikas, Semoška*, taip pat lenkų: *Mozurka, Ramanauskas, Zaleckis, Zagreckis, Žatkevičius, Zoslovska, Urbanavičiūtė, Veržbovska*. Remiantis istoriniais duomenimis, Jokavų ir gretimame Zokarėlių kaime gyvenusių asmenų protėviai buvo kilę iš Baltgudijos. Juos kažkuris Seredžiaus dvaro savininkas, vedęs gudę, atsivežęs kaip jos pasogą ir tuose kaimuose apgyvendinęs [9, 724]. Tad galima teigti, jog vietovėje greičiausiai buvo baltarusių ar ukrainiečių kalba kalbančių žmonių. Pavardės *Safrončikas, Prokopas* kildintinos iš senųjų slaviškų asmenvardžių *Safron, Prokop*. Mažybinė pavardžių *Safrončikas, Mirončikas* priesaga *-ik* reiškia „Safrono sūnų“, „Mirono sūnų“. Įdomi pavardė *Pazikas*, manytina, kilusi iš rusų kalbos (plg. rus. *naz, nazuk* – išdroža, išpjova). Šios giminės palikuonys Seredžiaus apylinkėse gyveno ir XX a. II pusėje. Slaviškos kilmės pavardė *Mozurka* kilusi iš etnonimo *mozūras* (LPŽe) ir reiškia „mozūro sūnus“ (priesaga *-ka*).

Viena įdomiausių šio krašto pavardžių, atėjusių iš kitų kalbų, – *Virakas* (Firak, Firaka). XIX a. Motiškių kaime gyvenęs Pranas Virakas buvo įsteigęs slaptą lietuvišką mokyklą, kurią lankė daugybė aplinkinių kaimų vaikų, tarp jų ir būsimas garsusis lietuvių kompozitorius Stasys Šimkus [9, 395]. LPŽ ši pavardė lyginama su vokiečių ir lenkų pavardėmis.

Iš svetimų kalbų atėjusi ir pavardė *Karaš*. LPŽ ji lyginama su latvių ir lenkų pavardėmis. Kalbiniai duomenys rodo, kad ji paplitusi Vengrijoje. Ankstesniais šimtmečiais Seredžiaus apylinkėse yra stovėjusios samdytos kariuomenės įgulos. Tarp jų kareivių būdavo daug samdytinių iš Lenkijos, Čekijos, Vengrijos ir kitų šalių.

IŠVADOS

1. Išanalizavus XIX a. pradžios (1802–1803 m.) Seredžiaus bažnytinių krikšto metrikų knygų duomenis, nustatyta, kad suaugusieji (motinos, tėvai, krikštamotės ir krikštatėviai) buvo įvardyti dvinariu asmenvardžiu – vardu ir pavarde. Vianariu įvardijimu (vardu) buvo įvardijami tik krikštijami vaikai.

2. Šaltinyje rasti berniukų, tėvų ir krikštatėvių vardai buvo lotynų, slavų, germanų, graikų, hebrajų, aramėjų ir iranietiškos kilmės. Mergaičių ir moterų vardai – hebrajų, lotynų, graikų, germanų, italų kilmės.

3. Iš šaltinyje rastų 103 moterų pavardžių 15 turėjo slavišką priesagą *-owa*; 14 pavardžių turėjo slavišką priesagą *-owska*; 45 moterų pavardės buvo su priesagomis *-owna, -ewna*. Nagrinėjamame šaltinyje rasta 19 moterų pavardžių su lietuviškomis priesagomis *-aitė, -itė, -iutė* (*-aycie, -ayte, -ayticie, -ycie, -icie, -uitie*). Įrašuose rasta 10 moterų pavardžių be išskirtinių priesagų, todėl jos nepriskirtos aptartoms kategorijoms

4. Rastos 109 vyriškos pavardės, iš kurių 31 buvo su slaviškomis patroniminėmis priesagomis *-owicz, -ewicz*; 23 – su slaviškos kilmės *-sk-* tipo priesagomis; 12 – su lietuviškomis *-aitis, -iūnas, -ulis, -elis* priesagomis; 33 pavardės neturėjo aiškių priesagų, leidžiančių jas priskirti kuriai nors minėtai kategorijai; 10 lietuviškų pavardžių buvo be priesagų.

Gauta 2019 09 03
Priimta 2019 09 20

(*) I. Stepukonienės pokalbis su Leonora Greičiuviene 1998 12 28.

Literatūra ir šaltiniai

- [1] ČIRŪNAITĖ, J. Moterų įvardijimas LDK kariuomenės dokumentuose. Daktaro disertacija. Kaunas, 2000.
- [2] KUZAVINIS, K.; SAVUKYNAS, B. *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius, 2003.
- [3] Lietuvių pavardžių duomenų bazė. Prieiga per internetą: <<http://pavardes.lki.lt/>> [žiūrėta 2019 02 06].
- [4] *Lietuvių pavardžių žodynas*. T. 1. Vilnius, 1985.
- [5] *Lietuvių pavardžių žodynas*. T. 2. Vilnius, 1989.
- [6] MACIEJAUSKIENĖ, V. *Lietuvių pavardžių susidarymas*. Vilnius, 1991.
- [7] RAGAUSKAITĖ, A. *XVI–XVIII a. kauniečių asmenvardžiai*. Vilnius, 2005.
- [8] Seredžiaus RKB Krikštų metrika, 1802–1823. LVIA, f. 666, A-1, ap. 264.
- [9] *Seredžius*. Monografija. Vilnius: Versmė, 2003.
- [10] SINKEVIČIŪTĖ, D. *Lietuvių dvikamienių asmenvardžių trumpiniai ir jų kilmės pavardės*. Vilnius, 2006.
- [11] ZINKEVIČIUS, Z. *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas, 1977.
- [12] ZINKEVIČIUS, Z. *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius, 2008.
- [13] ŽEMIENĖ, A. XVIII–XIX a. Ragainės apskrities lietuvininkų pavardžių daryba ir kilmė. Daktaro disertacija. Vilnius, 2002.
- [14] *Ženklas ir Prasmė*. Vilnius: Mokslas, 1986.

INGA STEPUKONIENĖ, ILONA MICKIENĖ

Personal Names in Baptismal Records of Seredžius of the Early Nineteenth Century (1802–1803)

Summary

The records in the baptism registry books of 1802–1803 of Seredžius church were selected for this study.

The study is focused on the personal names (names of children, names and surnames of men and women) found in 1802–1803 in baptism registry books of Seredžius church. This work aims to discuss baptismal records of Seredžius church: the names of children to be baptized, and the names and surnames of women and men.

Analysis of the data collected from the early nineteenth-century baptismal records in the church of Seredžius from 1802 to 1803 showed that personal names of the adults consisted of two components (name and surname). The one-component designation (name) was used only for the baptised children. Mothers, fathers, godmothers, and godfathers had two-component personal names.

The names of boys, fathers, and godfathers found in the source were of Latin, Slavic, Germanic, Greek, Hebrew, Aramaic, and Iranian origin. The names of girls, mothers, and godmothers were of Hebrew, Latin, Greek, Germanic, and Italian origin.

Of 103 female surnames found in the source, 15 adult female surnames had the Slavic suffix *-owa*; 14 surnames had the suffix *-owska*. Forty-five female surnames had the suffixes *-owna*, *-ewna*. There were 19 female surnames with Lithuanian suffixes *-aitė*, *-itė*, *-ytė* (*-aycie*, *-ayte*, *-ayticie*, *-ycie*, *-icie*, *-uitie*). Also, ten surnames of

women were found that did not have exclusive suffixes, so they did not fall into any of the categories mentioned and discussed above.

Of 109 masculine surnames, 31 had Slavic patronymic suffixes *-owicz*, *-ewicz*, 23 had the *-sk* type suffixes of Slavic origin, and twelve comprised Lithuanian suffixes *-aitis*, *-iūnas*, *-ulis*, *-elis*. Thirty-three surnames did not have specific suffixes that would allow them to be assigned to any of the above categories; ten Lithuanian surnames without suffixes were also found.

Keywords: name, surname, personal name, designation, formation